

Edukacja obywatelska w Europie

Aktywne zaangażowanie obywateli, szczególnie młodych, w życie polityczne i społeczne stanowi obecnie priorytet zarówno w Europie, jak i w poszczególnych krajach. Kompetencje społeczne i obywatelskie są wymieniane jako jeden z ośmiu elementów składających się na kompetencje kluczowe kształtowane w ramach procesu uczenia się przez całe życie (według definicji Parlamentu Europejskiego z 2006 r.). Promowanie aktywności obywatelskiej to również jeden z głównych celów sformułowanych na potrzeby europejskich systemów edukacji w Strategii „Edukacja i Szkolenia 2020” (ET 2020).

Edukacja jest nadal postrzegana jako najważniejsze narzędzie promowania aktywnej postawy obywatelskiej. W związku z tym raport Eurydice „Citizenship Education in Europe” (Edukacja obywatelska w Europie) opublikowany w roku 2012 ma za zadanie uchwycić pewne trendy w kształtowaniu polityki i działań na rzecz kształcenia aktywnych obywateli w poszczególnych krajach europejskich. W tym celu raport skupia się na pięciu głównych zagadnieniach:

1. Cele i organizacja kształcenia w zakresie wychowania obywatelskiego
2. Zaangażowanie uczniów i rodziców w sprawy szkoły
3. Kultura szkolna i aktywność społeczna uczniów
4. Ocena i ewaluacja edukacji obywatelskiej
5. Wsparcie dla nauczycieli i dyrektorów szkół.

Edukacja obywatelska jest w raporcie rozumiana jako te aspekty edukacji szkolnej, które przygotowują uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i wyposażają ich w niezbędną wiedzę, umiejętności i postawy umożliwiające wnoszenie znaczącego wkładu w rozwój i dobrobyt społeczeństwa. Definicja obejmuje nie tylko proces dydaktyczny zachodzący w klasie, ale także praktyczne doświadczenia z codziennego życia szkoły i lokalnej społeczności.

Raport obejmuje dane za rok 2010/11 zebrane w 31 krajach sieci Eurydice (kraje członkowskie Unii Europejskiej, Islandia, Norwegia, Chorwacja i Turcja). Tam, gdzie jest to możliwe, ukazuje zmiany w nauczaniu zagadnień edukacji obywatelskiej od roku 2005, czyli od czasu ukazania się poprzedniego raportu Eurydice poświęconego tej tematyce. Planowane w najbliższych latach reformy są również w publikacji uwzględnione.

Co to jest Eurydice?

Sieć Eurydice dostarcza informacji i analiz europejskich systemów edukacji i krajowych polityk edukacyjnych. Od roku 2011 składa się z 37 biur krajowych w 33 krajach uczestniczących w programie „Uczenie się przez całe życie” (kraje członkowskie UE, EOG oraz Chorwacja i Turcja) i jest koordynowana oraz zarządzana przez Agencję Wykonawczą do spraw Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA) w Brukseli, która przygotowuje publikacje porównawcze i bazy danych.

Wszystkie publikacje Sieci Eurydice są dostępne bezpłatnie na stronie internetowej <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

E-mail: EACEA-Eurydice@ec.europa.eu

EDUKACJA OBYWATELSKA WYSTĘPUJE WE WSZYSTKICH SYSTEMACH EDUKACJI I NA WSZYSTKICH POZIOMACH KSZTAŁCENIA

W ostatnich latach edukacja obywatelska zyskała na znaczeniu w krajowych podstawach programowych w całej Europie. Wszystkie kraje podkreślają wagę rozwijania kompetencji społecznych i obywatelskich w swoich dokumentach strategicznych i odnosi się to do wszystkich poziomów kształcenia. Jednak sposoby realizacji nauczania edukacji obywatelskiej różnią się w poszczególnych krajach.

W raporcie wyróżniono trzy główne modele edukacji obywatelskiej, które mogą także występować łącznie. Są to:

1. Edukacja obywatelska jako oddzielny przedmiot

W 20 systemach edukacji wychowanie obywatelskie ma status oddzielnego obowiązkowego przedmiotu, nauczanie którego rozpoczyna się czasami na poziomie szkoły podstawowej, ale najczęściej – na poziomie szkoły średniej. W roku 2005 rozwiązanie to stosowano w 17 systemach, a więc można założyć, że staje się ono coraz bardziej powszechne. Wymiar nauczania tego przedmiotu jest bardzo zróżnicowany w poszczególnych krajach – od jednego roku w Bułgarii do 12 lat we Francji.

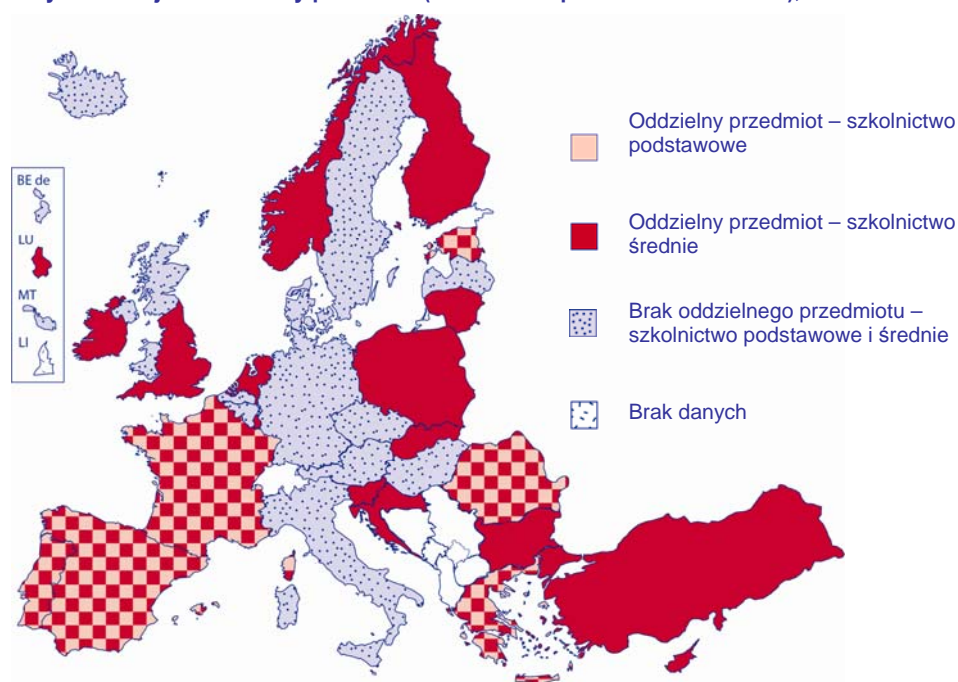
2. Edukacja obywatelska zintegrowana w ramach przedmiotów lub obszarów edukacyjnych

Niezależnie od tego, czy edukacja obywatelska jest nauczana jako odrębny przedmiot, czy też nie, jest ona włączana do zakresu programowego innych przedmiotów w bardzo wielu krajach. Integracja ta przyjmuje formę np. nauczania w ramach bloków przedmiotowych o których zakresie decyduje sama szkoła (jak np. w Republice Czeskiej). Przedmioty w ramach których integruje się nauczanie edukacji obywatelskiej z innymi treściami to najczęściej nauki społeczne, historia, geografia, języki obce i etyka/religia.

3. Edukacja obywatelska jako element nauczania międzyprzedmiotowego

Rozwiązanie to funkcjonuje równoległe do obu wyżej wymienionych modeli we wszystkich krajach. W ramach nauczania międzyprzedmiotowego wszyscy nauczyciele są zobowiązani do zaangażowania w realizację edukacji obywatelskiej i jej celów zdefiniowanych w krajowej podstawie programowej.

Edukacja obywatelska jako oddzielny przedmiot (szkolnictwo podstawowe i średnie), 2010/11

Źródło: Eurydice.

KRAJE EUROPEJSKIE ŁĄCZY PEŁNE ZROZUMIENIE DLA WAGI CELÓW I TREŚCI EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

W europejskich podstawach programowych dominują cztery główne kategorie celów edukacji obywatelskiej:

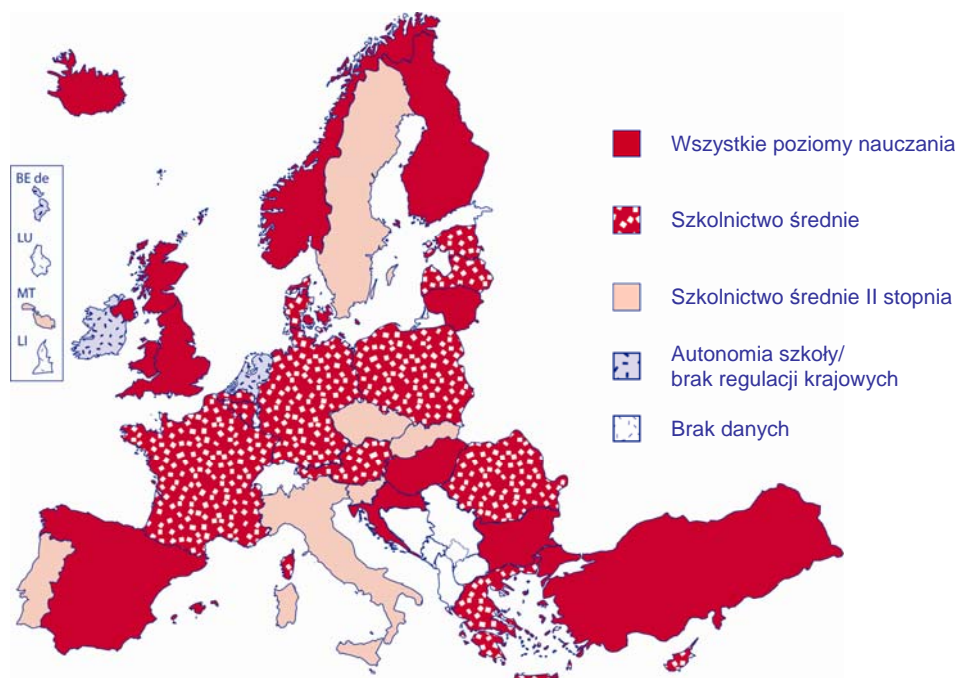
1. Wiedza i umiejętności obywatelskie (Political literacy)
2. Rozwijanie krytycznego myślenia i umiejętności analitycznych
3. Kształtowanie postaw i wartości
4. Wspieranie aktywnego udziału w życiu szkoły i społeczności lokalnej.

Najczęściej występujące tematy w edukacji obywatelskiej to wiedza i rozumienie funkcjonowania systemu polityczno-społecznego danego kraju, prawa człowieka i wartości demokratyczne, równość i sprawiedliwość. Kontekst narodowy nie stanowi jedynego odniesienia w edukacji obywatelskiej, wymiary europejski i międzynarodowy także odgrywają ważną rolę.

AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA W PRAKTYCE PODSTAWĄ EDUKACJI OBYWATELSKIEJ

Wyposażenie uczniów w niezbędną wiedzę z zakresu edukacji obywatelskiej stanowi ważną podstawę, ale charakter przedmiotu wymaga sformułowania celów możliwych do osiągnięcia raczej poprzez działania praktyczne, niż poprzez stosowanie tradycyjnych metod dydaktycznych. W związku z tym wszystkie kraje wprowadziły pewne regulacje promujące zaangażowanie uczniów w proces kierowania szkołą, pozwalające im na wypowiedzanie się w sprawach szkolnych. Zaangażowanie to obejmuje takie rozwiązania jak wybór przedstawicieli poszczególnych klas, ustanowienie samorządu uczniowskiego, czy też udział przedstawicieli uczniów w organie zarządzającym szkołą. Raport wydaje się potwierdzać tezę, że regulacje centralne stanowią dobry sposób promowania demokracji szkolnej, która wyraża się poprzez udział uczniów w wyborach przedstawicieli klas czy kandydatów do samorządu szkolnego, jednak dalsze analizy są tu niezbędne.

Regulacje i oficjalne zalecenia przewidujące uczestnictwo przedstawicieli uczniów w organach zarządzających szkołą (szkolnictwo podstawowe i średnie), 2010/11

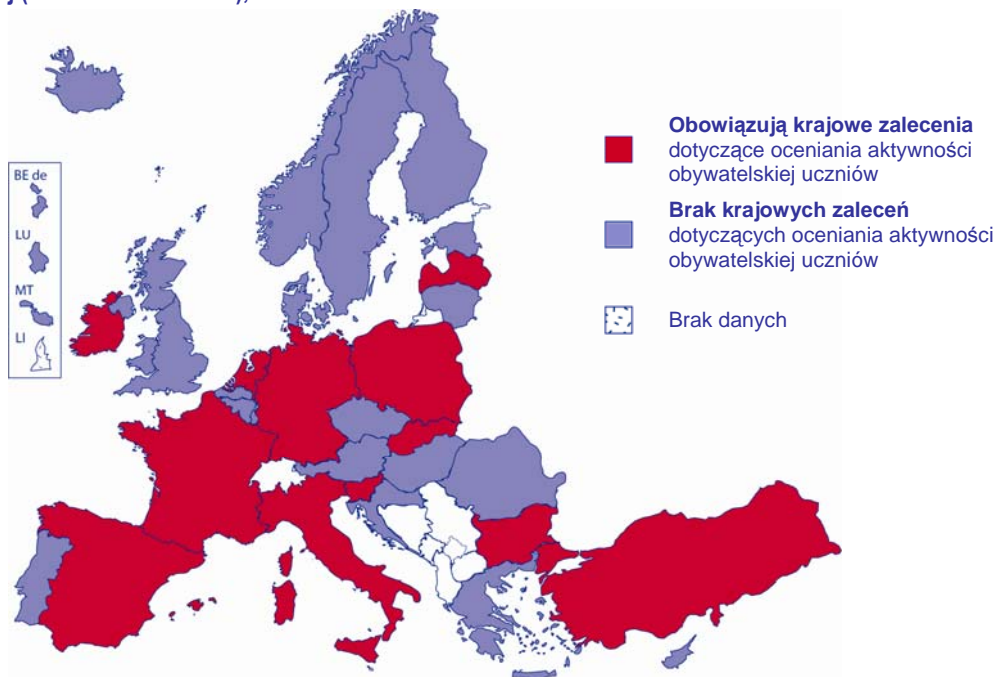
Źródło: Eurydice.

Inne inicjatywy polegające na aktywnym zaangażowaniu uczniów dotyczą ogólnokrajowych programów lub projektów, które promują postawy i wartości obywatelskie poza szkołą. Na przykład na Łotwie powstał projekt angażowania we wspólne działania uczniów z różnych grup etnicznych i ekonomiczno-społecznych. Od roku 2007 ponad połowa krajów uruchomiła programy aktywizujące uczniów. Jednak działania te wymagają dalszej intensyfikacji, szczególnie w świetle wyników badań ICCS (Międzynarodowe Badania Edukacji Obywatelskiej), które pokazują, jak nierówny jest dostęp do tego typu inicjatyw w poszczególnych krajach Europy.

OCENA I EWALUACJA EDUKACJI OBYWATELSKIEJ TO NADAL POWAŻNE WYZWANIE

W większości krajów, w których edukacja obywatelska jest nauczana jako odrębny przedmiot, oceny z tego przedmiotu są brane pod uwagę podczas promowania ucznia do klasy programowo wyższej. Jednakże, ze względu na szczególnie charakter przedmiotu polegający na aktywnym zaangażowaniu ucznia, wypracowanie odpowiednich metod oceniania stanowi duże wyzwanie, co zostało wyszczególnione jako jeden z wniosków poprzedniego raportu Eurydice (z 2005 r.) poświęconego edukacji obywatelskiej. Obecny raport pokazuje, że jedna trzecia krajów uwzględnia zaangażowanie uczniów w życie szkoły lub społeczności lokalnej podczas oceniania, np. potwierdzając ich osiągnięcia w tej dziedzinie na świadectwie ukończenia szkoły. Np. w Holandii uczniowie są zobowiązani do zaliczenia 30 godzin służby na rzecz społeczności lokalnej, jeśli chcą uzyskać świadectwo ukończenia szkoły średniej.

Krajowe zalecenia dotyczące oceniania aktywności obywatelskiej uczniów na rzecz szkoły i społeczności lokalnej (szkolnictwo średnie), 2010/11

Źródło: Eurydice.

Edukacja obywatelska odgrywa coraz większą rolę w ewaluacji szkół oraz całego systemu edukacji. W 19 krajach, w tym także w Polsce, elementy edukacji obywatelskiej znalazły się w regulacjach i/lub zaleceniach dotyczących zewnętrznej oceny pracy szkoły, a w 17 krajach – w regulacjach/zaleceniach dotyczących oceny wewnętrznej. Dziedziny, w których przeprowadzana jest ewaluacja to kultura szkolna, kierowanie szkołą, relacje z szeroko pojmowaną społecznością lokalną oraz proces dydaktyczny. Elementy edukacji obywatelskiej coraz częściej są także włączane do kryteriów oceniania i monitorowania całych systemów edukacji. W ostatnich 10 latach ok. dwie trzecie krajów przeprowadziło badania monitorujące system edukacji na poziomie krajowym ukierunkowane m.in. na edukację obywatelską.

NAUCZYCIELE I DYREKTORZY SZKÓŁ JAKO LIDERZY EDUKACJI OBYWATELSKIEJ – NADAL POTRZEBNE SZKOLENIA

Rozwijanie wiedzy i umiejętności nauczycieli w dziedzinie edukacji obywatelskiej to ważny temat w europejskiej edukacji. Edukacja obywatelska stanowi stały element kształcenia nauczycieli przedmiotów takich jak historia czy geografia, natomiast specjalistyczne kształcenie nauczycieli edukacji obywatelskiej jest dostępne jedynie w niewielu krajach (Wielka Brytania – Anglia).

Ponadto, mimo że w ostatnich latach część krajów zreformowała swoje podstawy programowe dla przedmiotu „edukacja obywatelska”, reformy te raczej nie dotyczyły programów kształcenia, czy też doskonalenia zawodowego nauczycieli. Doskonalenie zawodowe nauczycieli w dziedzinie edukacji obywatelskiej jest jednak powszechnie dostępne w Europie, podobnie jak dodatkowe źródła informacji dla nauczycieli, takie jak strony internetowe, podręczniki i pomoce dydaktyczne.

Obok nauczycieli, to dyrektorzy szkół odgrywają ważną rolę w edukacji obywatelskiej poprzez tworzenie odpowiedniej, sprzyjającej zaangażowaniu, atmosfery w szkole, czy poprzez promowanie aktywnego udziału uczniów w życiu szkoły i społeczności lokalnej. W niemal połowie krajów europejskich działają specjalne programy szkoleń dla dyrektorów szkół, które odnoszą się bezpośrednio do edukacji obywatelskiej (np. praw człowieka). W większości krajów oferujących szkolenia dla dyrektorów szkół programy szkoleń obejmują także zagadnienia związane z edukacją obywatelską, takie jak kultura szkolna.

INFORMACJE O PUBLIKACJI

"Citizenship Education in Europe" (Edukacja obywatelska w Europie)

Data publikacji: maj 2012

Publikacja jest dostępna w wersji elektronicznej w języku angielskim:

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php

Wersja drukowana publikacji będzie wkrótce dostępna w języku angielskim na zamówienie w:

Krajowe Biuro Eurydice

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

ul. Mokotowska 43, 00-551 Warszawa

Tel. 022 46 31 370, e-mail: eurydice@frse.org.pl